

Redactioneel

Verbeelding van mannelijkheid

Henk de Smaele

Kan het eigenlijk wel dat een tijdschrift dat het als zijn doelstelling ziet 'het Nederlandstalige forum voor de wetenschappelijke problematisering van sekse' te zijn een themanummer uitbrengt over mannelijkheid? Genderstudies heeft toch per definitie te maken met de culturele en maatschappelijke invulling van wat vrouwelijkheid en mannelijkheid is? Het *Tijdschrift voor Genderstudies* zou er toch niet aan denken een themanummer aan vrouwen of vrouwelijkheid te wijden? Net zo min als het *Tijdschrift voor Sociologie* op het idee zou komen een themanummer over 'de samenleving' samen te stellen of de redactie van het *Tijdschrift voor Geschiedenis* eraan zou denken een *special* over 'het verleden' te brengen. Maar de redactie van het *Tijdschrift voor Genderstudies* stelde vast dat 'mannelijkheid' toch nog een minder bestudeerd en beschreven thema is en lanceerde daarom in de vorige jaargang een oproep om mee te werken aan een themanummer 'over mannelijkheid en verbeelding' (2005, nr. 3, p. 78). Er kwamen heel wat reacties: binnen het veld van Genderstudies in Nederland en Vlaanderen vindt men een apart nummer over mannelijkheid duidelijk zinvol.

Op zich is dat misschien niet zo'n goed teken. Het lijkt te tonen dat in de praktijk 'gender' nog altijd vooral met vrouwen wordt geassocieerd. Ook al wordt er door feministen al lang op gewezen dat dáár precies het probleem ligt: mannen zijn universele wezens, terwijl vrouwen daarvan afwijken en aan hun biologie

zijn vastgeklonken. Laten zien dat mannelijkheid, zoals vrouwelijkheid, een 'gender' is – waarvan men de geschiedenis kan schrijven, waarin specifieke culturele invullingen kunnen worden ontdekt, waarvan de inhoud voortdurend de inzet is van strijd – behoort tot de kern van de feministische reflectie op de maatschappij. Maar in de praktijk blijkt dat de aandacht van beoefenaars (m/v) van Genderstudies vooral gaat naar de positie van vrouwen in een door mannen gedomineerde wereld. Auteurs maken diverse vormen van *female agency* zichtbaar: zij wijzen op subtiele vormen van verzet tegen mannelijke normen of tonen juist hoe vrouwen patriarchale verwachtingen verinnerlijken; zij analyseren processen van emancipatie en strategieën van onderdrukking; zij trachten de genderverhoudingen te becijferen en te verklaren en spreken van 'stappen vooruit' of van een 'backlash'.

Natuurlijk speelt mannelijkheid in al deze analyses een belangrijke rol. Maar aangezien de nadruk ligt op de positie van vrouwen, wordt 'mannelijkheid' al snel een soort evidente categorie. Mannelijkheid is alles wat we verwerpen: macht, hegemonie, onderdrukking, patriarchaat. Daar wordt onmiddellijk aan toegevoegd dat er ook onderdrukte en gemarginaliseerde vormen van mannelijkheid bestaan en dat er dus ook mannelijke slachtoffers zijn van de mannelijke genderideologie, zoals homo-seksuele mannen of niet-witte mannen. Maar dat bevestigt alleen maar de status van de

'hegemoniale mannelijkheid', een ideologie (of norm, of vertoog, of ideaalbeeld, of stereotyype) die in nauwe samenhang wordt gezien met de maatschappelijke *status quo*.

Dit themanummer over verbeelding van mannelijkheid beoogt een bijdrage te leveren aan het problematiseren van die te eenvoudige omgang met een concept als 'hegemoniale mannelijkheid'. Het valt op hoe alle auteurs op de een of andere manier reflecteren op de complexe verhouding tussen ideale en afwijkende vormen van mannelijkheid, tussen hegemonie en marge, tussen 'typische' mannelijkheid en 'contra-typische' mannelijkheid. Daarbij valt op dat de grenzen tussen deze vormen van mannelijkheid vaak diffuzer zijn dan men zou verwachten.

Ideale ('stereotypische') en afgewezen ('contratypische') mannelijkheid zijn niet noodzakelijk tegengestelden, zoals blijkt uit de bijdrage van Josephine Hoegaerts. Zij komt tot de bevinding dat in Belgische negentiende-eeuwse echtscheidingsdossiers waarin sprake is van mannelijk echtelijk wangedrag, het bestrafte mannelijke gedrag veeleer een uitvergroting of maximalisatie is van de algemeen aanvaarde, hegemoniale mannelijkheid. In die context spreekt zij, in navolging van Laura Gowing en Lynn Abrams, over 'overdreven mannelijkheid'. Ook Frances Gouda heeft het over 'overdreven mannelijkheid' in haar artikel over het belang van kledij en gender in de Indonesische nationalistische beweging in de eerste helft van de vorige eeuw. Zij ontleent de term 'hypermannelijkheid' aan het werk van de psychoanalyticus Ashis Nandy. In hun verzet tegen de Nederlandse koloniale onderdrukking en 'vervrouwelijking' van de Indonesische bevolking, eigenden de onafhankelijkheidsstrijders zich de westerse viriliteit toe, onder andere door zich naar Nederlands voorbeeld 'ruw' te gaan gedragen en door de Westerse conventies rond mannelijke kledij over te nemen.

In de bijdrage van Liesbeth Minnaard over de representaties van mannelijkheid in het

werk (en de receptie van het werk) van de Nederlandse schrijver Hafid Bouazza komt opnieuw de vervlechting tussen oriëntalisme en gendervertogen ter sprake. Werd de belletterie van Bouazza aanvankelijk als 'oriëntaals-vrouwelijk' – want gekunsteld – afgedaan, toen de auteur in het maatschappelijke debat ongekunstelde, 'gedurfde' stellingen over de bedreiging van de islam voor de Nederlandse cultuur begon te uiten, werd de perceptie bijgesteld en werd hij aanvaard als mannelijk, westers schrijver. Paradoxaal is dat deze westerse mannelijkheid ook een afwijzing van de 'allochtone machocultuur' veronderstelt. Een distantie (in woorden) van 'overdreven mannelijkheid' lijkt hier de voorwaarde om tot de club van Nederlandse mannen te worden toegelaten, mannen die nochtans eerder een beroep hadden gedaan op het oude cliché van oriëntaalse verwijfdheid om een Nederlands auteur uit te sluiten.

Als we al willen vasthouden aan het concept van 'hegemoniale mannelijkheid', dan moeten we ons op zijn minst bewust zijn van de complexiteit ervan en de intrinsieke gevaren die eraan verbonden zijn (zie ook Dudink, 2001). Zo bestaat de neiging om hegemoniale mannelijkheid te zoeken – dat beweer ik althans in mijn bijdrage – waar hij niet te vinden is: in de visuele cultuur. De in 1999 overleden historicus George Mosse meende dat het beeld van Griekse mannelijke schoonheid sinds het einde van de achttiende eeuw een stabiel referentiepunt was, dat als een krachtige metafoor gold voor de burgerlijke hang naar orde en vooruitgang. Maar ik ben van oordeel dat dit beeld in de loop van de negentiende eeuw in toenemende mate werd gemarginaliseerd en uiteindelijk onderdook in de homo-seksuele subcultuur, waar het werd onderhouden en van waar het af en toe terug in de *mainstream* werd gezogen – zoals vandaag duidelijk het geval is in de populaire cultuur en de wereld van publiciteit en consumptie. Hegemoniale mannelijkheid veronderstelde juist een 'ontlichaming' die extra reliëf kreeg

door de opvallende 'belichaming' van vrouwelijke gratie en schoonheid in de moderne burgerlijke visuele cultuur.

In het bovenstaande deed ik geen poging om de rijke bijdragen in deze bundel samen te vatten. *Summaries* vindt u, zoals altijd, achteraan dit nummer. Wel trachtte ik aan te geven dat ondanks de uiteenlopende benaderingen en conclusies van de gebundelde bijdragen, er toch een lijn valt te ontdekken die het verdient aandacht te krijgen in toekomstig genderonderzoek in België en Nederland. Ook de bijdrage van Annemarie Mol aan de discussie over mannelijkheid kan daartoe bijdragen. Zij stuurde een 'stijlexperiment' in dat de redactie graag aan haar lezers wil voorleggen en waarvoor wij met plezier – zij het niet zonder discussie – de gebruikelijke (mannelijke?) proce-

dures van *peer reviewing* opzij wilden zetten. Ook in het interview van Marjolein Kuijper met Nelly Oudshoorn gaat het over mannen en mannenlichamen, en ook hier is een begrip als 'hegemoniale mannelijkheid' niet te vermijden én tegelijkertijd problematisch en instabiel. Daarom sluit dit interview – dat past in onze reeks gesprekken van Marjolein Kuijper met Nederlandse onderzoeksters over 'Gender, Wetenschap en Technologie' – goed aan bij het thema van dit nummer.

Literatuur

Dudink, S. (2001). Mannelijkheid en natie: Notities over hegemoniale mannelijkheid en geschiedenis. *Tijdschrift voor Genderstudies*, 4, nr. 2, 22-37.

(ADVERTENTIE)

NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW

Inhoud stuurt de beweging

Drie scenario's voor het lokale debat over de WMO

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling

Dit advies gaat over 'meedoen'. Maar wat zijn eigenlijk onze wensen als het gaat om 'meedoen' in de samenleving? En hoe zouden we die wensen kunnen verwezenlijken?

In dit boek verkent de RMO in drie scenario's de verschillende mogelijkheden van 'meedoen'. Mensen die barrières tegenkomen, burgers in het algemeen en maatschappelijke organisaties en gemeenten blijken daaraan op heel verschillende manieren vorm te kunnen geven.

Al deze partijen zullen zich op de een of andere manier moeten bezinnen op de rol die ze willen spelen. Vanaf 2007 biedt immers de Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO) een nieuw kader voor 'meedoen'. Met *Inhoud stuurt de beweging* kunnen betrokkenen bedenken hoe ze dat kader willen invullen.

ISBN: 9066658126
112 pagina's
€ 14,90

Uitgaven van Uitgeverij SWP zijn verkrijgbaar in de boekhandel

Voor meer informatie:
Uitgeverij SWP / Postbus 257 / 1000 AG Amsterdam / T 020 330 72 00 / F 020 330 80 40 / www.swpbook.com